

Ellenkezőleg: ezek körét inkább bővítenék, hiszen több olyan aláíratlan vezércikk is található a lapban (pl. *A forradalom csatahajója*. KFU 1905. júl. 2., *Világforradalom*. KFU 1905. júl. 29.), amely másokkal egybevetve szintén rá vall.

A *húszéves felelős szerkesztő* c. fejezet a váradi újságíróskodás hónapjairól ad képet. Kun Béla a haladó szellemű független *Az Ör* c. kolozsvári lapnál töltött, pontosabban meg nem határozott idő után került a Körös-parti városnak a koalíció kormányra kerülésével ellenzékekbe szorított lapjához, a Laszky Ármin által szerkesztett szabadelvű párti *Szabadság*-hoz. Igaza van Dersinek, amikor nem próbálja elvi alapon vizsgálgatni Kun Béla átlépését, hanem egyszerűen az egzisztenciateremtés vágyát hozta fel motiváló tényezőnek. (Ne feledjük, Ady is e lapnál kezdte váradi működését.) Kunnak az ellenzékiesség szokatlan helyzetébe szorult Laszky relatív szabadságot biztosított, sőt *Előre* címmel krajcáros lapot is indított számára, amelyben egy ideig haladó gondolatait s a munkásmozgalom álláspontját is kifejezésre juttathatta oly kérdésekben, mint a nemzeti hagyományok ápolása, a demokratikus választójog, a kivándorlás, a sajtószabadság, a sztrájkjog stb. Az *Előre*, amelynek olvasóköre a városi kisemberekből, mesterlegényekből s vásárosokból verbuválódhatott, publicitás tekintetében nemigen vette fel a versenyt a nagyobb lapokkal, Kun Béla fejlődése szempontjából azonban kétségtelenül jelentős volt. A Tisza-párti kenyerádó gazda természetesen nem nézte sokáig jószemmel Kun Béla radikalizmusát. Kár, hogy a szabadelvű szerkesztővel való szakítás mozzanataira kevés súlyt helyezett a szerző. Egy nyilatkozatában Kun Béla ekkor mondja magáról: „... bennem egy igen jó újságíró s egy túl ideges, könnyen felhúzóható fiatalembert kapott”, ti. Laszky. (*Erdékes leleplezés*. Nagyvárad, 1907. jan. 13.)

Dersi Tamás könyve említett fogyatékságaival együtt is *jó munka*, amely meggyőzően bizonyítja, hogy Kun Béla, az első magyar proletárdiktatúra vezetője már ifjúkorában is széles látókörű, progresszív gondolkodású harcos egyéniség volt. (*Magvető Könyvkiadó* 1969.)

RUSZOLY JÓZSEF

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG BÉKÉS MEGYÉBEN

SZERKESZTETTE SZABÓ FERENC

Tíz évvel ezelőtt, a Magyar Tanácsköztársaság évfordulójának nemzetközi méltatásával kapcsolatban jegyezte meg Nemes Dezső: „... ez nagy figyelmeztetés számunkra, magyar történészek számára; olyan figyelmeztetés, melynek további munkára kell serkentenie bennünket.” E figyelmeztetés nem maradt hatástalan. Országszerte úttörőörsök, KISZ-alapszervezetek, szocialista brigádok, helytörténeti szakkörök, tudományos bizottságok, szakemberek és egyéni érdeklődők sokasága látott neki, hogy összegyűjtse és feldolgozza a Tanácsköztársaság minden fellelhető emlékét, dokumentumát, s a 19-es veteránok személyes visszaemlékezéseit megörökítse.

Így történt ez a helytörténeti kutatásokban mindig élen járó Békés megyében is. Bizonyoság erre az MSZMP Békés megyei Bizottsága és a Békés megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága kiadásában nemrég megjelent dokumentumgyűjtemény, amelyet követett *A Tanácsköztársaság Békés megyében* c. tanulmánykötet. E reprezentatív kiállítású könyv szép példája a forradalmi hagyományok ápolásának, és minden szónál ekesebben bizonyítja, hogy mekkora teljesítményre képes egy fáradságot nem ismerő, összeforrott alkotóközösség. Különösen dicséretes ez a hatalmas munka Békés megye esetében, ahol a proletariátus az intervenció hadak közvetlen közelében alig 36—37 napra tudta magához ragadni a hatalmat, tehát a tárgyalt időszak csupán egyharmadnyivá zsugorodik az ország középső területeinek történetéhez képest.

A kötet 12 tanulmányt foglal magába; négy nagyobb csoportot különböztethetünk meg szerkezeti szempontból: a forradalom előzményei, a Tanácsköztársaság időszaka, visszaemlékezések, falutörténet. Az első tanulmány (*Békés megye mai területének gazdasági és társadalmi struktúrája a Tanácsköztársaság előtti évtizedekben*) — Becsei József tollából — részletesen elemzi a századforduló gazdasági vérkeringését gazdag megyei anyaggal, szemléletesen összeállított statisztikai táblázatokkal; a mezőgazdaságot éppúgy tekintetbe veszi, mint az ipart, kereskedelmet s az ezekkel összefüggő népséget, települési és közigazgatási viszonyokat, a társadalmi rétegződést. Szerves folytatása ennek Gádorosi Vass István dolgozata (*A két forradalom előzményei, a forradalmi helyzet kialakulása*), amelyben a szerző nagy körültekintéssel bogozza ki e bonyolult téma szárait, biztos kézzel rajzolja meg a Viharsarok 19. századi és 20. század eleji forradalmi hagyományait, s ás le a „poli-

tikai, ideológiai gyökereikig". Bemutatja a forradalom előzményeit, a gazdasági élet militarizálódásával együttjáró nyomort, nincstelenséget, perspektívatlanságot s az elkeseredettséget: az elégedetlenség egyre növekvő áradatát, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására még nagyobb erővel hömpölyögve végül is elsöpörte a régi rendet. Az őszirózsás forradalom eseményeit Fancsovics György ábrázolja filozofikus hangvételben, nagy ideológiai megalapozottsággal (*A polgári demokratikus forradalom sajátosságai Békés megyében*). A Békés megyei munkásmozgalom 1918—19-es időszakának nagy problémaérzékenységre valló feltárását Molnár Pálné végezte el, rámutatva a KMP megalakulásának fontosságára. A tanulmány második fejezete — amely felöleli a Tanácsköztársaság idejét is — a munkásmozgalomban a proletárdiktatúra alatt bekövetkezett változásokat veszi szakavatott bonckés alá (*Munkásmozgalom Békés megyében 1918—1919*). Fancsovics György vállalkozott a Tanácsköztársaság békési jellegzetességeinek összefoglalására, fényt derítve a proletárdiktatúra békés győzelmének, az ideiglenes direktóriumok tevékenységének legfontosabb kérdéseire (*A proletárforradalom legfontosabb sajátosságai Békés megyében*). A szociálpolitikai tervek s intézkedéseket Lovász György összegezi, részletes képet festve a dolgozók szociális megsegítésére irányuló törekvésekről, az élelmezés-, bér- és lakásviznyokról, a munkások egészségvédelme érdekében tett erőfeszítésekről (*Szociálpolitikai intézkedések és tervek Békés megyében a Tanácsköztársaság idején*). Gácsér József (*A Tanácsköztársaság kulturális törekvései és vívmányai Békés megyében*) az iskolaügyre, vallásra s egyházpolitikára tér ki, részletesen elemzve az oktatási-nevelési intézményekkel kapcsolatos irányító tevékenységet, s színházakkal, könyvtárakkal, múzeumokkal összefüggő kulturmunkát, az irodalmi törekvéseket, külön figyelmet szentelve a Tanácsköztársaság helyi sajtójának. Mindenképpen ki kell emelnünk Szabó Ferenc hatalmas apparátussal készült munkáját (*A Vörös Hadsereg szervezése és harcai a Viharsarokban*). A polgári demokratikus forradalom időszakában a széthullott hadsereg újjászervezésére tett erőfeszítésektől a Vörös Hadsereg toborzásáig, a katonatanácsok tevékenységéig mindent a legnagyobb precizitással tárgyal, külön fejezetet szentel a Viharsarokban lejátszódtott harci cselekményeknek, térképen is szemléltetve az elmondottakat. Az intervenció bekövetkeztével sem zárja le tárgyát: a viharsarki vöröskatonák szerepét is élénk tárja a győztes északi hadjáratban. A hadügy taglalását szinte szimbolikusan követi az egykori hadiak visszaemlékezéseinek néprajzi elemzése, amelyet Szilágyi Miklós végzett el nagy figyelemmel és szakmai körültekintéssel (*A Tanácsköztársaság a résztvevők emlékezetében. A visszaemlékezések néprajzi elemzése*). Ez a tanulmány egyben befejezése is a proletárdiktatúra Békés megyei eseményei feltárásának. S itt következik egy számunkra érthetetlen szerkezeti törés, ugyanis az eddig logikus és árnyosan komponált kép egyes kiragadott pontjai indokolatlanul ismét a fókuszba kerülnek a három következő tanulmányban (Takács László: *Battonya a Tanácsköztársaság idején*, Irányi István: *A Tanácsköztársaság Mezőberényben*, Leinger Gyula: *Két forradalom Vésztőn*). A három dolgozat önmagában értékes munka, ehhez kétség nem férhet, de a mű egészébe ágyazva azt a benyomást keltik az olvasóban, hogy a kötetet nagyobb lélegzetűre tervezték, s a helységenkénti bemutatásnak csak e három darabja készült el időre, mert ha e három település kiemelten kapott volna helyet, akkor joggal hiányolhatnánk a nagyobb centrumok (Orosháza, Békéscsaba) történetének részletes elemzését, nem is beszélve az akkor még egyetlen város, Gyula bemutatásáról. A kötetben másutt elszórt adatok bizonyítják, hogy ezek megírása nem anyagihiány miatt maradt el. Talán önálló füzetek megjelentetésére gondolva, a kettőztes elkerülése céljából nem közölték az említett helységek forradalmak alatti történetét? Ámde miért nincs utalás erre? Szerintünk a kötetnek csak hasznára vált volna, ha a szerkesztő (Szabó Ferenc) nem enged a mennyiség kísértésének, s legalább egy szerkesztői utószóban kitér a fenti kérdésekre. Az utóbb említett tanulmányokat közölni lehetett volna akár a *Békési Élet* hasábjain, akár önálló füzetekben. Ezzel néhány átfedést is elkerülhettek volna. Szervesen egészíti ki a kötetet a *Békés megyei vöröskatonák névsora* (377 fő! — összeállította Molnár Pálné s Kun Sándor), számos kitűnő felvétele s reprodukciója. Nagyon hiányzik viszont a kötetből a *hely- és névmutató*, már csak azért is, mert a tanulmánykötetet előkészítő dokumentumgyűjtemény rendelkezik ezzel, s így a kettő együttes felhasználhatósága csak meghatványozná értéküket. Minden dicséretet megérdemel a Gyulai Nyomda a kiváló technikai kivitelezésért.

Úgy gondoljuk, Frank Ferenc, a tanulmánykötet előszó-írója nem fog csalódni reményében, hogy ti. „... ez a gazdag anyagú, tudományos igénnyel, de közérthető megformálásban megírt munka eléri célját, és megyénk minden dolgozójával megismerteti a forradalmi idők sokszínűségét, hősi erőfeszítéseit, proletár helytállását.” (*Az MSZMP Békés megyei Bizottsága és a Békés megyei Tanács Végrehajó Bizottsága. Békéscsaba 1969.*)

SZEGFŰ LÁSZLÓ